

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

MILLIY XARAKTER XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA XALQ PEDAGOGIKASI G'OYALARINI ZAMONAVIY TA'LIM YONDASHUVLARIGA INTEGRATSIYALASH

Usmonova Muattar Bahadirjonovna
Namangan davlat pedagogika instituti, dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida xalq pedagogikasi g'oyalaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritiladi. Xalq pedagogikasi asrlar davomida xalqning hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari, tarbiyaviy qadriyatlari hamda ijtimoiy munosabatlari asosida shakllangan muhim tarbiyaviy manba sifatida talqin etiladi. Maqolada milliy xarakter tarkibiga kiruvchi vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, bag'rikenglik, halollik va mas'uliyat kabi fazilatlarni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, maqol va matallar, rivoyatlar hamda milliy qadriyatlarning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, xalq pedagogikasi g'oyalarini kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, aksiologik, integrativ va innovatsion ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda zamonaviy ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy faolligi va milliy o'zlikni anglashini rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: xalq pedagogikasi, milliy xarakter, milliy qadriyatlar, zamonaviy ta'lim, tarbiya, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ma'naviy-axloqiy tarbiya, integratsiya, milliy o'zlik.

ИНТЕГРАЦИЯ ИДЕЙ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ В СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ В РАЗВИТИИ ОСОБЕННОСТЕЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА

Усмонова Муаттар Бахадиржоновна
Наманганский государственный педагогический институт, доцент

Аннотация

В данной статье рассматривается педагогическое значение использования идей народной педагогики в процессе формирования и развития особенностей национального характера. Народная педагогика трактуется как важный воспитательный источник, сформировавшийся на основе жизненного опыта народа, нравственных представлений, воспитательных ценностей и социальных отношений. В статье анализируется роль устного народного творчества, традиций, обычаев, пословиц и поговорок, легенд и национальных ценностей в развитии таких качеств национального характера, как патриотизм, трудолюбие, гуманизм, уважение к старшим, забота о младших, толерантность, честность и ответственность. Также рассматриваются возможности гармоничного сочетания идей народной педагогики с компетентностным, личностно-ориентированным, аксиологическим, интегративным и инновационным образовательными подходами. В исследовании обосновывается, что обеспечение единства национальных и общечеловеческих ценностей в современном образовательном процессе является важным фактором духовно-нравственного развития учащихся, формирования их социальной активности и национального самосознания.

Ключевые слова: народная педагогика, национальный характер, национальные ценности, современное образование, воспитание, компетентностный подход, личностно-ориентированное обучение, духовно-нравственное воспитание, интеграция, национальное самосознание.

INTEGRATING THE IDEAS OF FOLK PEDAGOGY INTO MODERN EDUCATIONAL APPROACHES IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL CHARACTER TRAITS

Usmonova Muattar Bahadirjonovna
Namangan State Pedagogical Institute, Associate Professor

Abstract

This article examines the pedagogical significance of using the ideas of folk pedagogy in the formation and development of national character traits. Folk pedagogy is interpreted as an important educational source formed on the basis of people's life experience, moral views, educational values, and

social relations. The article analyzes the role of oral folk art, customs, traditions, proverbs, sayings, legends, and national values in developing such national character traits as patriotism, diligence, humanism, respect for elders, care for younger generations, tolerance, honesty, and responsibility. The possibilities of integrating the ideas of folk pedagogy with competency-based, learner-centered, axiological, integrative, and innovative educational approaches are also considered. The study substantiates that ensuring the harmony of national and universal values in the modern educational process is an important factor in students' spiritual and moral development, social activity, and national self-awareness.

Keywords: folk pedagogy, national character, national values, modern education, upbringing, competency-based approach, learner-centered education, spiritual and moral education, integration, national self-awareness.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari shiddat bilan kechayotgan davrda yosh avlodni milliy qadriyatlarga sodiq, ma'naviy yetuk, ijtimoiy faol va mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalash ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki jamiyat taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy va texnologik rivojlanish, balki millat vakillarining ma'naviy qiyofasi, axloqiy qarashlari, ijtimoiy mas'uliyati hamda milliy xarakter xususiyatlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Milliy xarakter deganda muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti, turmush tarzi, urf-odatlar, an'analar, dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy tajribasi asosida shakllangan barqaror ma'naviy-axloqiy fazilatlar majmui tushuniladi. Vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, bag'rikenglik, mehr-oqibat, jamoaviylik va mas'uliyat kabi sifatlar o'zbek xalqining milliy xarakterida muhim o'rin egallaydi.

Milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish va rivojlantirishda xalq pedagogikasi alohida ahamiyat kasb etadi. Xalq pedagogikasi xalqning ko'p asrlik tarbiyaviy tajribasi, hayotiy kuzatuvlari, axloqiy qarashlari, urf-odatlar, marosimlari, maqol va matallari, ertaklari, rivoyatlari, dostonlari hamda og'zaki ijod namunalarida mujassam bo'lgan pedagogik g'oyalar tizimidir. Unda insonni komillikka yetaklovchi tarbiyaviy mezonlar, shaxs kamolotiga xizmat qiluvchi axloqiy talablar va jamiyat hayotida munosib o'rin egallashga undovchi didaktik qarashlar o'z ifodasini topgan. Ayniqsa, xalq pedagogikasida tarbiyaning hayot bilan bog'liqligi, oila va mahalla ta'siri, kattalar ibrat, mehnat orqali tarbiyalash, ezigulik va adolatga intilish kabi jihatlar zamonaviy ta'limning tarbiyaviy maqsadlari bilan uzviy bog'lanadi.

Zamonaviy ta'lim yondashuvlari o'quvchini faqat bilim oluvchi subyekt sifatida emas, balki mustaqil fikrlovchi, ijtimoiy faol, ijodkor va mas'uliyatli shaxs sifatida rivojlantirishni nazarda tutadi. Kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, integrativ yondashuv, aksiologik yondashuv, hamkorlikka asoslangan ta'lim hamda innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki ma'naviy-axloqiy fazilatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy ta'lim yondashuvlariga integratsiyalash milliy tarbiya samaradorligini oshirish, o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy barqarorlikni shakllantirishda muhim pedagogik imkoniyat yaratadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi ta'lim jarayonida milliy tarbiya va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zaro uyg'unlashtirish zarurati kuchayib bormoqda. Bir tomondan, yoshlar dunyoqarashiga global madaniy oqimlar, ommaviy axborot vositalari va raqamli muhit kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Ikkinchi tomondan, ta'lim tizimi oldida milliy qadriyatlarni saqlagan holda zamonaviy bilim, ko'nikma va kompetensiyalarga ega avlodni tarbiyalash vazifasi turibdi. Bu esa xalq pedagogikasining tarbiyaviy imkoniyatlarini chuqur o'rganish, ularni zamonaviy ta'lim mazmuni, metodlari va texnologiyalari bilan uyg'unlashtirishni talab etadi.

Shu bois, ushbu maqolada milliy xarakter xususiyatlarini rivojlantirishda xalq pedagogikasi g'oyalarining o'rnini, ularni zamonaviy ta'lim yondashuvlariga integratsiyalash imkoniyatlari hamda mazkur jarayonning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi xalq pedagogikasi va zamonaviy ta'lim yondashuvlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib berish, milliy xarakter fazilatlarini shakllantirishda xalq tarbiyaviy merosidan samarali foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslarini yoritishdan iborat.

Milliy xarakter har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, turmush tarzi, dunyoqarashi, ma'naviy merosi, ijtimoiy tajribasi va tarbiyaviy qadriyatlari asosida shakllanadigan murakkab ma'naviy-psixologik hodisadir. U xalqning hayotga munosabati, mehnatga qarashi, insoniy aloqalari, oilaviy qadriyatlari, Vatanga sadoqati, jamiyat oldidagi mas'uliyati va axloqiy me'yorlarida namoyon bo'ladi. O'zbek xalqining milliy xarakterida vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, bag'rikenglik, halollik va mas'uliyat kabi fazilatlar alohida o'rin egallaydi. Ushbu fazilatlar tasodifan

paydo bo'lmagan, balki xalqning ko'p asrlik tarbiyaviy tajribasi, og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, maqol va matallari, rivoyatlari hamda milliy qadriyatlar orqali avlodlar o'tib kelgan.

Xalq og'zaki ijodi milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirishda eng qadimiy va ta'sirchan tarbiyaviy manbalardan biridir. Ertaklar, dostonlar, rivoyatlar, afsonalar, maqollar, matallar, topishmoqlar, qo'shiqlar va xalq hikmatlari xalqning hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari va tarbiyaviy ideallarini o'zida mujassam etadi. Ularda yaxshilik va yomonlik, halollik va hiyla, mardlik va qo'rqqoqlik, vafodorlik va xiyonat, mehnat va dangasalik, adolat va zulm kabi qarama-qarshi tushunchalar obrazlar orqali ochib beriladi. Shu sababli xalq og'zaki ijodi yosh avlod qalbiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, ularni ma'naviy jihatdan tarbiyalaydi, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida kamol toptiradi.

Milliy xarakter tarkibidagi eng muhim fazilatlardan biri vatanparvarlikdir. Vatanparvarlik insonning tug'ilib o'sgan yurti, ona tuprog'i, xalqining tarixi, tili, madaniyati va qadriyatlariga sadoqatli bo'lishidir. O'zbek xalq og'zaki ijodida Vatan tushunchasi muqaddas qadriyat sifatida talqin qilinadi. Dostonlarda el-yurt himoyasi, xalq tinchligi, ona zamin sha'ni uchun kurashgan qahramonlar ulug'lanadi. "Alpomish", "Go'ro'g'li", "Rustamxon" kabi dostonlarda qahramonlarning asosiy maqsadi shaxsiy manfaat emas, balki el-yurt osoyishtaligi, xalq sha'ni va adolatni himoya qilishdir. Bunday asarlar orqali yoshlar ongida Vatanga muhabbat, jasorat, fidoyilik va yurt taqdiriga daxldorlik hissi shakllanadi.

Maqol va matallarda ham vatanparvarlik g'oyasi chuqur ifodalangan. Masalan, "Ona yurt — oltin beshiging", "Vataning tinch — sen tinch", "El bor bo'lsa, er xor bo'lmas", "Yurt bilan yuksalasan" kabi xalq hikmatlari yosh avlodni o'z yurtini qadrlashga, uning ravnaqi uchun xizmat qilishga undaydi. Bunday maqollar qisqa va lo'nda shaklda bo'lsa-da, ularning mazmunida katta tarbiyaviy kuch mujassam. Ta'lim jarayonida ushbu maqollardan foydalanish o'quvchilarda Vatan tuyg'usini kuchaytiradi, ularni ijtimoiy faol, mas'uliyatli va yurtparvar shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Milliy xarakterdagi yana bir muhim fazilat mehnatsevarlikdir. O'zbek xalqining tarbiyaviy qarashlarida mehnat inson kamolotining asosiy omili sifatida baholangan. Xalq pedagogikasida mehnat nafaqat moddiy farovonlik manbai, balki shaxsni tarbiyalovchi, uni sabrli, chidamli, intizomli, mas'uliyatli va ijodkor qiluvchi muhim vosita sifatida talqin etiladi. "Mehnat qilgan to'yar, mehnatsiz qolgan so'lar", "Mehnatning tagi rohat", "Yerni boqsang, yer seni boqadi", "Ishlagan tishlaydi" kabi maqollar xalqning mehnatga munosabatini aniq ifodalaydi. Bu hikmatlar orqali yosh avlodga hayotda har qanday yutuq mehnat, harakat va sabr orqali qo'lga kiritilishi tushuntiriladi.

Ertak va rivoyatlarda ham mehnatsevar qahramonlar odatda muvaffaqiyatga erishadi, dangasa, loqayd yoki tekinko'r obrazlar esa tanqid qilinadi. Masalan, xalq ertaklarida kambag'al, ammo mehnatkash yigit yoki qiz o'z halol mehnati, aql-zakovati va sabr-toqati bilan baxtga erishadi. Bunday syujetlar orqali bolalarda mehnatga ijobiy munosabat, o'z kuchiga ishonch, mustaqil harakat qilish va qiyinchiliklardan cho'chimaslik kabi sifatlar shakllanadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida xalq ertaklari va maqollarini loyiha ishlari, ijodiy topshiriqlar, tarbiyaviy suhbatlar bilan bog'lash o'quvchilarning mehnatsevarlik fazilatini yanada mustahkamlaydi.

Insonparvarlik ham o'zbek milliy xarakterining asosiy belgilaridan biridir. Insonparvarlik insonni qadrlash, unga mehr bilan munosabatda bo'lish, yordamga muhtoj kishilarga ko'maklashish, boshqalarning dardiga befarq bo'lmaslik, mehr-oqibat va muruvvat ko'rsatish kabi fazilatlarni o'z ichiga oladi. O'zbek xalqining og'zaki ijodida insoniylik, yaxshilik, saxovat va mehr-oqibat doimo ulug'langan. "Yaxshilik qil, daryoga tashla — baliq bilar, baliq bilmasa, Xoliq bilar", "Yaxshidan bog' qoladi", "Mehr ko'rgan mehr beradi", "Odamiy ersang, demagil odami, onikim yo'q xalq g'amidin g'ami" kabi hikmatli qarashlar xalq ma'naviyatida insonparvarlikning qanchalik chuqur ildiz otganini ko'rsatadi.

Xalq rivoyatlarida yaxshilik qilgan, odamlarning og'irini yengil qilgan, yetim-esirga yordam bergan shaxslar ulug'lanadi. Aksincha, xudbin, zolim, baxil yoki beparvo insonlar salbiy obraz sifatida tasvirlanadi. Bu orqali yosh avlodga insonning jamiyatdagi qadr-qimmati uning boyligi yoki mavqei bilan emas, balki odamiyligi, saxovati, mehribonligi va boshqalarga foydasi bilan belgilanadi, degan g'oya singdiriladi. Zamonaviy tarbiya tizimida bunday xalqona g'oyalarni ijtimoiy loyihalar, ko'ngillilik ishlari, hamkorlikdagi faoliyat va tarbiyaviy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarda insonparvarlik tuyg'usini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kattalarga hurmat va kichiklarga izzat o'zbek xalqining eng qadimiy va barqaror axloqiy qadriyatlaridan biridir. Oila, mahalla va jamiyat hayotida yoshlarning kattalarga salom berishi, ularning duosini olishi, maslahatiga quloq tutishi, ota-onaga xizmat qilishi, ustozni qadrlashi muhim tarbiyaviy mezon hisoblangan. Xalq pedagogikasida ota-ona, ustoz, oqsoqol va nuroniylarning hayotiy tajribasi alohida qadrlangan. "Kattaga hurmat, kichikka izzat", "Ota rozi — Xudo rozi", "Ustoz otangdek ulug'",

“Qari bilganni pari bilmas” kabi maqollar ana shu qadriyatlarning xalq ongida mustahkam o‘rnashganini bildiradi. Mazkur hikmatlar orqali yosh avlodga nafaqat odob-axloq qoidalari, balki avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy davomiylilik va ijtimoiy mas’uliyat tushunchalari ham singdiriladi. Kattalarni ulug‘lash xalqimizning hayotiy tajriba va donishmandlikka bo‘lgan chuqur hurmatini ifodalaydi.

Kattalarga hurmat faqat tashqi odob belgisi emas, balki avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy bog‘liqlikni ta’minlovchi muhim ijtimoiy fazilatdir. Kichiklarga izzat esa mehribonlik, g‘amxo‘rlik, tarbiyaviy mas’uliyat va insoniy munosabat madaniyatini ifodalaydi. Xalq ertaklari va rivoyatlarida ota-onasining nasihatiga amal qilgan farzandlar muvaffaqiyatga erishadi, kibrli yoki beodob bolalar esa hayot sabog‘ini oladi. Bu kabi syujetlar yoshlarni odob-axloq, hurmat, sabr, kamtarlik va oilaviy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalaydi. Ayniqsa, xalq pedagogikasida ota-onaning roziligi inson baxti va muvaffaqiyatining muhim omili sifatida talqin qilinadi. Bu qarashlar yosh avlodni oilaparvarlik, mehr-muruvvat va insoniylik ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Bag‘rikenglik ham milliy xarakter tarkibida muhim o‘rin tutadi. O‘zbek xalqining tarixiy hayoti turli millat, din, madaniyat va urf-odat vakillari bilan yonma-yon yashash tajribasi asosida shakllangan. Shu bois xalq tarbiyasida mehmondo‘stlik, murosa, sabr, kechirimlilik, boshqalarning fikrini hurmat qilish hamda o‘zaro hamjihatlik kabi qadriyatlar alohida qadrlangan. “Kengga keng dunyo”, “Yaxshi qo‘shni — jon ozig‘i”, “Mehmon otangdan ulug‘”, “Bir kun tuz ichgan joyingga qirq kun salom ber” kabi maqollar xalqimizning bag‘rikenglik va insoniy munosabat madaniyatini namoyon etadi. Bu hikmatlarda insonlar o‘rtasidagi o‘zaro hurmat, mehr-oqibat va hamjihatlikning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati ifodalanadi.

Bag‘rikenglikni rivojlantirishda urf-odat va an‘analari ham katta ahamiyatga ega. Masalan, hashar, mehmondo‘stlik, qo‘ni-qo‘shnichilik, to‘y-ma‘rakalarda hamjihatlik, bemor holidan xabar olish, muhtojlarga yordam berish kabi xalqona odatlar insonlarni bir-biriga yaqinlashtiradi. Bu jarayonlarda bolalar kattalarning xatti-harakatini kuzatadi, ulardan ijtimoiy munosabat madaniyatini o‘rganadi. Shunday qilib, bag‘rikenglik faqat nazariy tushuncha sifatida emas, balki amaliy hayotiy tajriba orqali shakllanadi. Ayniqsa, mahalla muhitida shakllanadigan hamjihatlik va o‘zaro yordam an‘analari yosh avlodning ijtimoiylashuvida muhim rol o‘ynaydi. Bu esa o‘z navbatida yoshlarning jamiyatga moslashuvi, insonlarga nisbatan hurmat va mehr bilan munosabatda bo‘lishga xizmat qiladi.

Halollik o‘zbek xalq pedagogikasida insonning eng yuksak axloqiy fazilatlaridan biri sifatida talqin qilinadi. Halol mehnat qilish, birovning haqqiga xiyonat qilmaslik, rostgo‘y bo‘lish, va‘daga vafo qilish, adolatli munosabatda bo‘lish xalq tarbiyasining asosiy mezonlaridandir. “Halol mehnat — yaxshi odat”, “Rost so‘z — qilichdan o‘tkir”, “Birovning haqqi — o‘t”, “Halol luqma — tanaga quvvat, ruhga huzur” kabi hikmatlarda halollikning ma’naviy va tarbiyaviy ahamiyati ochib beriladi. Bu maqollar yoshlarni adolat, poklik, vijdonlilik va rostgo‘ylikka undaydi. Halollik xalq ongida insonning eng katta boyligi va obro‘sining asosi sifatida baholangan.

Ertak va rivoyatlarda ham halol inson odatda oxir-oqibat g‘olib bo‘ladi, yolg‘onchi, firibgar yoki ochko‘z qahramon esa jazolanadi. Bu badiiy yechim tasodifiy emas, balki xalqning axloqiy ideali bilan bog‘liq. Xalq nazarida insonning haqiqiy boyligi uning halol nomi, pok vijdoni va odamlar orasidagi obro‘sidir. Zamonaviy ta’limda halollik fazilatini rivojlantirish uchun xalq maqollari va rivoyatlarini akademik halollik, mas’uliyatli xulq-atvor, adolatli baholash, jamoaviy ishda ishonch kabi tushunchalar bilan bog‘lash maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv o‘quvchilarda nafaqat axloqiy poklikni, balki ilmiy va ijtimoiy mas’uliyatni ham shakllantiradi.

Mas’uliyat milliy xarakterdagi yana bir muhim fazilat bo‘lib, insonning o‘z vazifasi, oilasi, jamiyat, Vatan va kelajak avlod oldidagi burchini anglashida namoyon bo‘ladi. Xalq pedagogikasida mas’uliyat oilaviy tarbiya, mehnat, jamoaviy hayot va kattalar ibрати orqali shakllantirilgan. Bolaga yoshligidan uy yumushlarida qatnashish, ota-onaga yordam berish, berilgan topshiriqni vaqtida bajarish, so‘zida turish, jamoa ishida faol bo‘lish o‘rgatilgan. “Bugungi ishni ertaga qo‘yma”, “So‘z berdingmi — bajar”, “Mas’uliyatli odam elga kerak”, “Yigit kishining so‘zi bir bo‘lur” kabi qarashlar xalq tarbiyasida mas’uliyatning yuksak baholanganini ko‘rsatadi. Bu hikmatlar orqali yosh avlodga intizom, burchga sadoqat va javobgarlik hissi singdiriladi.

Mas’uliyatni rivojlantirishda urf-odatlar va jamoaviy an‘analari muhim rol o‘ynaydi. Masalan, hashar jarayonida har bir inson umumiy ishga o‘z hissasini qo‘shadi. Bu esa bolalarda “men ham jamoaning bir qismiman”, “mening harakatim boshqalarga foyda keltiradi” degan tushunchani shakllantiradi. Oilaviy va mahallaviy tadbirlarda ishtirok etish, kattalarga yordam berish, mehmon kutish, tozalik va tartibga rioya qilish kabi amaliy faoliyatlari ham mas’uliyat hissini mustahkamlaydi. Xalq pedagogikasida mas’uliyat shaxsning faqat o‘z manfaatini emas, balki jamiyat manfaatini ham o‘ylashi bilan bog‘liq holda talqin

etiladi.

Milliy qadriyatlar yuqoridagi barcha fazilatlarni birlashtiruvchi asosiy ma'naviy poydevor hisoblanadi. O'zbek xalqining oila, mahalla, ustoz-shogirdlik, qo'shnihilik, mehmondo'stlik, hashar, saxovat, mehr-oqibat, odob, hayo, or-nomus kabi qadriyatlari milliy xarakter shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu qadriyatlar insonni jamiyatdan ajralgan holda emas, balki oila, mahalla, el-yurt bilan uzviy bog'liq holda tarbiyalaydi. Shu jihatdan xalq pedagogikasi zamonaviy ta'lim uchun katta tarbiyaviy imkoniyatlarga ega. Chunki xalq pedagogikasi yosh avlodni ma'naviy barkamollik, axloqiy poklik va ijtimoiy faollik ruhida tarbiyalashga xizmat qiluvchi tabiiy va hayotiy manba hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodi va milliy qadriyatlardan foydalanish faqat tarixiy merosni eslash bilan cheklanmasligi kerak. Ularni dars mazmuniga, tarbiyaviy mashg'ulotlarga, loyiha ishlari va interfaol metodlarga singdirish lozim. Masalan, o'quvchilarga maqollar asosida muammoli vaziyatlarni tahlil qildirish, ertak va rivoyatlar asosida axloqiy xulosa chiqarish, doston qahramonlari orqali vatanparvarlikni yoritish, urf-odatlar asosida ijtimoiy loyiha tashkil etish, milliy qadriyatlar yuzasidan bahs-munozaralar o'tkazish samarali natija beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning nafaqat bilimini, balki axloqiy pozitsiyasi, ijtimoiy mas'uliyati va milliy o'zlikni anglash darajasini ham rivojlantiradi. Natijada xalq pedagogikasi yoshlar tarbiyasining zamonaviy pedagogik vositasiga aylanadi.

Shuningdek, xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan integratsiyalashda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv va integrativ metodlardan foydalanish muhimdir. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim har bir o'quvchining qiziqishi, ehtiyoji va individual xususiyatini hisobga olsa, xalq pedagogikasi uning ma'naviy-axloqiy dunyosini boyitadi. Kompetensiyaviy yondashuv esa xalq og'zaki ijodi va qadriyatlarni amaliy hayotiy ko'nikmalar bilan bog'lash imkonini beradi. Aksiologik yondashuv orqali o'quvchi qadriyatlarni anglaydi, baholaydi va o'z hayotiy faoliyatida ularga amal qilishga intiladi. Integrativ yondashuv esa milliy qadriyatlarni turli fanlar va ijtimoiy faoliyat bilan bog'liq holda o'rganishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, milliy xarakter tarkibiga kiruvchi vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, bag'rikenglik, halollik va mas'uliyat kabi fazilatlarni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, maqol va matallar, rivoyatlar hamda milliy qadriyatlarning o'rni beqiyosdir. Ular yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ma'naviy barkamollikka yetaklash, ijtimoiy faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishning tabiiy va samarali pedagogik vositalaridir. Shu sababli xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy ta'lim jarayoniga chuqur integratsiyalash bugungi ta'lim-tarbiya tizimining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashtirish bugungi ta'lim-tarbiya jarayonining muhim metodik yo'nalishlaridan biridir. Chunki xalq pedagogikasi yosh avlodni milliy qadriyatlar, hayotiy tajriba, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy munosabatlar asosida tarbiyalasa, zamonaviy ta'lim yondashuvlari o'quvchini mustaqil fikrlovchi, faol, ijodkor, mas'uliyatli va kompetent shaxs sifatida rivojlantirishga qaratiladi. Shu jihatdan xalq pedagogikasi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar bir-birini to'ldiradi hamda ta'lim jarayonida milliylik va zamonaviylik uyg'unligini ta'minlaydi.

Kompetensiyaviy yondashuv xalq pedagogikasi g'oyalarini amaliy hayotiy ko'nikmalar bilan bog'lash imkonini beradi. Masalan, maqol va matallar, ertaklar, rivoyatlar, xalq dostonlari asosida o'quvchilarda kommunikativ, ijtimoiy, axloqiy, madaniy va fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin. "Mehnatning tagi rohat", "Ona yurtning — oltin beshiging", "Kattaga hurmat, kichikka izzat" kabi xalq hikmatlari o'quvchilarga faqat axloqiy nasihat sifatida emas, balki real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, o'z xatti-harakatini baholash, jamoada ishlash va ijtimoiy mas'uliyatni anglash vositasi sifatida taqdim etiladi. Bunda o'quvchi xalq hikmatining mazmunini tushunish bilan cheklanmaydi, balki uni amaliy faoliyatda qo'llashga o'rganadi. Natijada xalq pedagogikasida mujassam bo'lgan hayotiy tajriba zamonaviy kompetensiyalar bilan uyg'unlashadi hamda o'quvchilarning kundalik faoliyatida namoyon bo'ladigan amaliy ko'nikmalarga aylanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi xalq pedagogikasi imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Xalq tarbiyasida har bir bolaning yosh xususiyati, oilaviy muhiti, qiziqishi, odobi, fe'l-atvori va hayotiy tajribasi hisobga olingan. Zamonaviy shaxsga yo'naltirilgan ta'lim ham o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida ko'radi. Shu bois xalq ertaklari, maqollar, rivoyatlar va milliy qadriyatlar asosida o'quvchilarga individual topshiriqlar berish, ularning shaxsiy fikrini tinglash, axloqiy tanlovga doir vaziyatlarni muhokama qilish samarali natija beradi. Masalan, o'quvchilar biror rivoyat qahramonining xatti-harakatini baholaydi, o'z hayotiy tajribasi bilan bog'laydi va shaxsiy xulosa chiqaradi. Bu esa ularda

mustaqil fikrlash, o'z-o'zini anglash va ma'naviy pozitsiyani shakllantiradi. Bundan tashqari, bunday yondashuv o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini ochishga, ularning qobiliyati va qiziqishlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalq pedagogikasida bolaning ruhiy olamini inobatga olish, unga mehr va ishonch bilan yondashish tamoyili mavjud bo'lib, zamonaviy shaxsga yo'naltirilgan ta'lim ham aynan shu g'oyalarga tayangan holda rivojlanadi.

Aksiologik yondashuv xalq pedagogikasi bilan bevosita bog'liqdir, chunki xalq pedagogikasining asosida qadriyatlar turadi. Vatanparvarlik, halollik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, kattalarga hurmat, bag'rikenglik, or-nomus, hayo, adolat va mas'uliyat kabi qadriyatlar xalq tarbiyasining bosh mezonlari hisoblanadi. Aksiologik yondashuv orqali o'quvchilar ushbu qadriyatlarning mazmunini anglaydi, ularni tahlil qiladi, baholaydi va o'z hayotiy faoliyatida ularga amal qilish zaruratini tushunadi. Dars jarayonida maqollarni qadriyatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilish, xalq dostonlaridagi qahramonlik, sadoqat, jasorat va adolat g'oyalarini muhokama qilish, milliy urf-odatlarining tarbiyaviy mohiyatini ochib berish aksiologik tarbiyaning samarali shakllaridan biridir. Shu bilan birga, aksiologik yondashuv o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un holda anglashga yordam beradi. Natijada ular nafaqat o'z milliy qadriyatlarini qadrlashni, balki boshqa xalqlarning madaniyati va an'analarga hurmat bilan qarashni ham o'rganadilar.

Integrativ yondashuv xalq pedagogikasi g'oyalarini turli fanlar mazmuniga singdirish imkonini beradi. Masalan, ona tili va adabiyot darslarida xalq og'zaki ijodi namunalari orqali nutq madaniyati va axloqiy tarbiya rivojlantiriladi; tarix darslarida milliy qadriyatlarning tarixiy ildizlari ochib beriladi; tarbiya darslarida urf-odatlar, an'analari va odob-axloq me'yorlari tahlil qilinadi; musiqa va tasviriy san'at darslarida xalq qo'shiqlari, milliy naqshlar, marosimlar va estetik qadriyatlar o'rganiladi. Bunday integratsiya o'quvchining bilimni parchalangan holda emas, yaxlit ma'naviy-madaniy tizim sifatida shakllantiradi. Natijada o'quvchi milliy qadriyatlarni faqat bitta fan doirasida emas, balki hayot, madaniyat, tarix, san'at va ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq holda anglaydi. Integrativ yondashuv o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, ularni voqelikni yaxlit tizim sifatida tushunishga o'rgatadi hamda fanlararo bog'liqlik asosida tafakkur qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Innovatsion ta'lim yondashuvlari esa xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy metod va texnologiyalar orqali taqdim etish imkonini beradi. Interfaol metodlar, loyiha ishlari, muammoli ta'lim, keys-stadi, rolli o'yinlar, raqamli taqdimotlar, videodarslar, elektron resurslar va virtual muzeylardan foydalanish xalq pedagogikasi mazmunini o'quvchilar uchun yanada qiziqarli va ta'sirchan qiladi. Masalan, o'quvchilar "Milliy qadriyatlar xaritasi", "Maqollar orqali tarbiya", "Oilamiz an'analari", "Mahallamiz qadriyatlari" kabi loyihalarni tayyorlashi mumkin. Bu jarayonda ular izlanadi, suhbat o'tkazadi, material to'playdi, tahlil qiladi va o'z xulosalarini taqdim etadi. Natijada xalq pedagogikasi g'oyalari o'quvchi ongiga tayyor nasihat shaklida emas, balki faol izlanish va ijodiy faoliyat orqali singadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar yordamida xalq og'zaki ijodi namunalari, milliy marosimlar, tarixiy obidalar va urf-odatlarini vizual hamda audiovizual shaklda namoyish etish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va tarbiyaviy ta'sir kuchini yanada kuchaytiradi.

Xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashtirishda oila, maktab va mahalla hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki xalq pedagogikasi ko'proq hayotiy tajriba, kundalik munosabatlar va ijtimoiy muhit orqali shakllanadi. Maktabda berilgan tarbiyaviy bilim oilada va mahallada amaliy tasdig'ini topsa, uning ta'siri yanada kuchayadi. Shu sababli ta'lim muassasalarida ota-onalar bilan hamkorlikda milliy qadriyatlar kechalari, urf-odatlarga bag'ishlangan tarbiyaviy tadbirlar, mahalla faollari va naroniylar bilan uchrashuvlar, xalq og'zaki ijodi bo'yicha ijodiy tanlovlar tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bunday hamkorlik yosh avlodning milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga, ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga va ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, xalq pedagogikasi g'oyalarini kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, aksiologik, integrativ va innovatsion ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashtirish yosh avlodda milliy xarakter xususiyatlarini rivojlantirishning samarali pedagogik omili hisoblanadi. Bunday uyg'unlik o'quvchilarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki milliy o'zlikni anglash, qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy faollik, axloqiy mas'uliyat va insoniy fazilatlarni ham shakllantiradi. Shu bilan birga, bu jarayon ta'limning tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytirib, yoshlarni globallashtiruvchi sharoitida milliy qadriyatlarga sodiq holda yashashga, zamonaviy bilim va kompetensiyalarni egallagan holda jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shishga tayyorlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xalq pedagogikasi o'zbek xalqining ko'p asrlik hayotiy tajribasi, ma'naviy qarashlari, axloqiy mezonlari va tarbiyaviy qadriyatlarini mujassam etgan boy pedagogik meros hisoblanadi. Ushbu meros yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularda milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish hamda ma'naviy-axloqiy kamolotni ta'minlashda muhim tarbiyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, maqol va matallar, rivoyatlar hamda milliy qadriyatlar orqali vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, bag'rikenglik, halollik va mas'uliyat kabi fazilatlar avlodlardan-avlodga uzatilgan.

Tadqiqot davomida xalq pedagogikasi g'oyalari zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashganda tarbiya samaradorligi yanada ortishi aniqlandi. Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda xalqona hikmatlarni amaliy hayot bilan bog'lash imkonini bersa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim ularning individual qiziqishlari va ma'naviy ehtiyojlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Aksiologik yondashuv milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglashni kuchaytirs, integrativ yondashuv xalq pedagogikasi mazmunini turli fanlar bilan bog'liq holda o'rganishga imkon yaratadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar esa xalq pedagogikasi g'oyalarini zamonaviy va qiziqarli shaklda o'quvchilar ongiga yetkazishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, xalq pedagogikasi g'oyalarini ta'lim jarayoniga integratsiyalash o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotiraga hurmat, ijtimoiy faollik va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslandi. Bu jarayonda oila, maktab va mahalla hamkorligining kuchaytirilishi, xalqona qadriyatlarning amaliy faoliyat bilan bog'lanishi hamda tarbiyaviy ishlarning zamonaviy metodlar asosida tashkil etilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki tarbiya faqat ta'lim muassasasida emas, balki inson yashayotgan ijtimoiy muhitning barcha qatlamlarida amalga oshadi. Oila, mahalla va maktabning hamkorligi xalq pedagogikasi g'oyalarining hayotiylikini ta'minlaydi hamda yosh avlodning ma'naviy barkamol bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni asrash, yosh avlodni ma'naviy tahdidlardan himoya qilish va barkamol shaxsni tarbiyalash masalasi dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli xalq pedagogikasi g'oyalaridan zamonaviy ta'lim tizimida samarali foydalanish, ularni innovatsion yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish hamda ta'lim-tarbiya mazmuniga keng tatbiq etish zarurdir. Zero, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligiga asoslangan ta'limgina ma'naviy yetuk, vatanparvar, mas'uliyatli va raqobatbardosh avlodni voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mutalipova M.J. Xalq pedagogikasi: o'quv qo'llanma. — Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2011. — 160 b.
2. Sharipova Sh.S. Xalq pedagogikasi va milliy qadriyatlar // Worldly Knowledge Scientific Journal. — 2024. — № 6. — B. 77–82. — Worldly Knowledge Scientific Journal
3. Ummatjonov Sh. O'zbek milliy pedagogikasi // CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi. — 2025. — CyberLeninka
4. Raxmatullayeva G.Y. O'zbek xalq pedagogikasining imkoniyatlari va istiqbollari // Obrazovanie, nauka i innovatsion idei v mire. — 2025. — № 61(9). — B. 83–86.
5. Yusupova D. Milliy qadriyatlarning tarbiyaviy ahamiyati va pedagogik imkoniyatlari // Journal of Pedagogical and Psychological Studies. — 2023.